

A höveji csipke története

A 19. századi paraszti inventáriumok és a reformkori divatlapokban megjelent népismertető írások tanúsága szerint az akkori, még meglehetősen egységes rábaközi női viseletnek gyakori tartozéka volt a hímzéssel díszített gyolcs fejkendő.

A népművészetünk ezen újabb rétegéhez tartozó rábaközi fehér hímzések közül sajátos vonásaival emelkedik ki a höveji hímzés, amelyet a hagyomány szerint egy helybeli leány, Horváth Borbála honosított meg a faluban. Az 1860-as években Barbacsról, dajkaságból, mások szerint a Pozsony megyei Somorjáról, libapásztorkodásból hazatérve, a húsvéti tánca három kötényt tervezett, amelyeket a barátnőivel hímeztek ki. A történet szerint ez a három kötény volt az elindítója a höveji hímzésnek, amelynek öltéselemei a lukhímzés, a láncöltéssor, a laposöltés és a huroköltés. Mintakincse leveles ágakból, rozettákból áll, amelyek néha szabad kompozíciójú bokordíszítményt, csokrot képeznek. A „kötés” vagy más néven „pókolás”, amelynek rendkívüli változatossága a höveji hímzést a maga nemében egyedülállóvá teszi, viszonylag későn, a 20. század elején jelent meg.

A varrás megtanulása már gyerekkorban elkezdődött. A kislányok általában rajzolgatással kezdték. Amelyik már ügyesebb volt, arra édesanyja az egyszerűbb munkafolyamatokat is rábízta. A szélvarrás után a lyukhímzés és a bársonyozás megtanulása következett. Aki ebben már megfelelő gyakorlatra tett szert, az megpróbálkozhatott a legnehezebb feladattal, a „pókolás”-sal. A hímzés eredeti alapanyaga a gyolcs volt, később elterjedt a könnyű, áttetsző lenbatiszt és a ritkaszövésű pamutszövet, az organtin.

A munka a tervezéssel, a rajzolással kezdődik. A régi „varróasszony”-ok között akadt olyan, aki előrajzolás nélkül hímezett. Kifércelt egy lukat, azt kivágta és kivarrta, majd mellé hímezte az elképzelt virágokat. Vannak, akik közvetlenül az anyagra rajzolnak, a legtöbben azonban papírra terveznek, onnét másolják át a motívumokat.

A varráshoz az előrajzolt anyagot fakeretre, ráámára feszítik, majd nagy öltésekkel ráfércelik. A következő munkafolyamat maga a hímzés. Jellemzője, hogy minden motívum kivarrását a fércelés előzi meg. A fércelés jelentősége

abban áll, hogy az aláfércelt minta kiemelkedik az alapanyagból és tartása is lesz. A tulajdonképpeni hímzés mindig a lukak kivarrásával kezdődik. Először a kézimunka szélén levő láncszemeket, lukakat készítik el. Legnehezebb munka a „macskatalpas”, „kutyatalpas” vagy „medvenyomos” szél kivarrása. A lyukacsos minták, láncok, egyes lukak, „borsóluk”-ak után a virágok szára, majd a „bársonyvarrás” következik, a levelek, babák, valamint a nagyobb lukak körüli csúcsos vagy sima „bársonyvarrás” elkészítése laposöltéssel. A höveji hímzés korai motívumai közé tartoznak a „bársonyrózsa”, „búzakalász”, „búzavirág”, „macskatalp”, „nefelejcs”, „margaretta”, „csillag”, „gyöngyvirág”, „láncrózsa”, „békanyév”, „tölgyfalevél”, „harang”, „makk”, „kódistetű”, „szegfű”, „tökmag” stb. A lukak, a virágszárak és a „bársony”-ok kivarrása után a nagyobb lukak bekötése, a „pókozás” következik. A „kötés”-t vékonyabb, hosszabb tűvel végzik, és a fonal is vékonyabb, erősebb, úgynevezett „kötőcérna”. A „kötés” voltaképpen egyféle öltés variációja, ahol a hímző az öltések egymástól való távolsága, sűrűségének változtatása során alakítja ki a különféle mintákat. A kötés a legtöbb esetben sűrű alap szedésével kezdődik, amely kiemeli a pókháló finomságú, csipkeszerű központi motívumot, a hálót. A korai daraboknál ezt neccelés, vagy tűltdarab alávarrása helyettesítette. A 20. század elején készült darabokon 8-10 féle kötést lehet megkülönböztetni, napjainkra ezek száma a változatokkal együtt 40-45-re emelkedett. Mintája alapján a leggyakrabban használt „kötés”-ek közé tartozik a „lábás”, „macskatalpas”, „pókos”, „alászedett pókos”, „fészkes”, „keresztpókos” vagy „firhangos”, „búzaszemes”, „boncos”, „csillagos”, „széjjelvetett búzaszemes”, „mácsikos”, „szép”, „szép mássa” stb. A munka végeztével az elkészült munkát lefércelték a rámáról, és a „csat” mellett haladva levágták a széléről a felesleges anyagot.

A környékbeli falvak tehetősebb leányainak hímzett kelengyéjét a 19. század végétől kezdődően Hövejen hímeztették. Különösen a szomszédos Kapuvár népviseletét díszítő hímzések elkészítése jelentett jó pénzkereseti lehetőséget a falu számára.

A megrendelésre történő hímzés mellett az 1930-as évektől a hövejiek kézimunkájuk távolabbi vidéken való árusítását is megkezdték. Néhány vállalkozó kedvű asszony fölvásárolta a hímzett terítőket, amelyeket Budapesten

és más nagyobb városokban árusítottak. A faluban lányokat, asszonyokat fogadtak, akik a megrendelt munkát napszámban elkészítették. A közösen végzett kézimunkázást „varró”-nak nevezték.

Az 1920-as, 1930-as évektől a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének soproni szervezete vásárolta fel a kézimunkákat. 1955-től közel 120-an csatlakoztak a budapesti Háziipari Export Szövetkezethez. Rövid ideig működött a Tóth Zsófia által alapított Solidaritas nevű szövetkezet is, amelynek megszűnése után a kizárólagos megrendelő és értékesítő a budapesti székhelyű szövetkezet lett. A szövetkezeten keresztül, szervezett formában való értékesítés 1980-ban ért véget.

A höveji hímzők a különböző kézimunka és háziipari kiállításokon mindig sikerrel szerepeltek, az 1958-as brüsszeli világkiállításon számos díjat, többek közt aranyérmeket nyertek. Horváth Mária és Pócza Margit, a Népművészet Mestere tervező munkája gyakorolta talán a legnagyobb hatást a hímzés alakulására, amely egyrészt a motívumkincs gyarapodásában mérhető le, másrészt feltűnt a höveji kézimunkákon a korábbi gyakorlattal szakító merész megoldás, az aszimmetrikus szerkesztés alkalmazása.